щó згодом мусїла стати для нього підвалиною в усякім зглядї... І він боров ся і боров ся... Одначе в сїй боротьбі були деякі умови, щó далеко відріжняли її від такої-ж боротьби за часи ґімназияльні і робили її далеко лекшою і можливійшою. Такими умовами було щире товариство, яке своїми золотими ідеалами і бажаннєм вирватись зпід ріжноманїтного сучасного гнету, зразу привабило до себе чутливу душу Олександра. Він цїлком увійшов в ту духовну роботу, щó займала душі його нових товаришів і робота мисли стала з того часу його найпершим дїлом... Не будемо казати про ті, часом одноманїтні, роки унїверситетського життя, що прийшло ся йому переживати, бідуючи, в Харкові; скажемо тільки, що після всяких поневірянь Олександрови довелось укінчити унїверситет в 90-их роках і перед ним відкрилась принадна для нього дїяльність лїкаря на селї.

Чим же вийшов Олександер з унїверситету і з якими бажаннями йшов він на село? Перш усього треба сказати, що з нього виробив ся чистої крови демократ з любовю до народу, з бажаннєм віддати йому багато духовних і материяльних сил; він був при тім горячий український патриот, щó любив национальні ознаки свого народу, як мову, музику, танок і т. и., і всїм щирим серцем бажав, щоб той народ, який так впливав на його есґетику, був справжним поступовим народом і потрохи визволював ся від тієї всевічної неволї, в яку закуто його дякуючи всяким історичним обставинам...

Справжні народолюбні переконання Олександра відкрили ся в усїй повнї тодї, коли він поїхав на село, але про се ми скажемо згодом. Щоб зовсїм закінчити інтелєктуальну характеристику Олександра, мушу згадати ще те, що як на багатьох людий, на нього зробила великий вплив моральна фільософія Л. Толстого і його деякі погляди на релїґію. Що до моральних поглядів, то він був високо-етичною людиною, створеною для добра других, самопожертною, але далеко не лицарем знаменитого „непротивленія злу“. Додавши до сього те, що Олександер був занадто доброю людиною і крім того завжди прямолїнійною у всїх своїх вчинках, ми закінчимо огляд всього духового скарбу Олександра, з яким він мав їхати на село.

Нагороджений поетичною душею і запалений любовю до українського народу, Олександер не міг, певно, зостати ся лїкарювати в Харкові; його тягло на село, де роскоші та дивна українська природа, де по степах витала козацька старовина і де разом з тим бідував зрабований український народ, якому він хотів запомогти, — одно слово — його натурально тягла люба Україна, щó марнїючи в своїй красї, плакала і ридала по убогих зрабованих селах.

На село поїхав Олександер в Шишаки, миргородського повіту і тут зараз-же звернув на себе неґативну увагу панства своїми прямолїнійними вчинками і национальним, „мужицьким“, як вони казали, вбраннєм. Тим-же самим і крім того гарним поведеннєм з дїтьми, щирою лїкарською запомогою і добрим словом звернув він на себе сердечну увагу і селян, яким, певно, не доводило ся досї бачити у себе такого в повнім значінню „свого лїкаря“. Але разом з тим, як селяни його полюбили, окружні пани зненавидїли і поклали ся як небудь вигризти; особливо прислужив ся в сьому місцевий маґнат фон Прінту, щó мав шкідливий вплив на всеповітове панство. Панські заходи не кінчились одначе нїчим серіозним і Олександер мусїв тільки перемінити шишацький участок на хамутицький в тому-ж повітї. І от з сього часу і починаєть ся траґічний елємент в життю Олександра, котрий років через два і зійшов у несподївану могилу...

Приїхавши в Хамутець, Олександер повів своє життє таким-же високо-ідеальним чином, як і перш, але з одною відміною, що перестав бути увагою для панів, бо таких в округах майже не знайшло ся. Доволї рівно і спокійно йшло його життє трохи не до кінця 1894 р., коли тут і скоїлась для нього несподївана пригода. В лїтку 1894 р. він познайомив ся ближче з деякими селянами, між иньшим з волосним писарем [прізвища його Кривко менї не казав] і здаєть ся один раз, чи двічі побалакав з ними „по душі“. В тих балачках була не більше нї менше, як критика сучасного ладу з українським відтїнком, доволї отверта, але, як здавалось, по щирости селян, зовсїм безпечна... Розширивши круг знайомих селян, почав з ними дещо сьпівати, читати, балакати... Справа йшла досить добре, коли-б не балакав багато зайвого писар [людина проте щира], та коли-б не знайшов ся серед селян-слухачів один добродїй, котрого спокусили „царські гроші“. Він донїс про все, що дїялось у Кривка, попови, піп ісправникови, ісправник приїхав і труснув писаря, щó через свою необачність мав ріжні компромітуючі документи у себе дома; за ісправником приїхав кременчуцький жандарм, багатьом відома гидота, і труснув Олександра, а потім понаскликав з пів сотнї сьвідків і в одних чайком, а в других иньшими способами видрав з душі самі нечувані обвинувачування проти Кривка, сконстатував „приготовленія къ бунту“ і геть собі поїхав. А для Олександра ся справа мала великі наслїдки: перш за все місцевий „лїберал“ О. Смагин, голова земської управи і товариш Кривка з Харкова, злякавши ся, щоб його не узнали „неблагонадежднымъ“, увільнив протизаконно його з посади, а сїльська громада під впливом жандармів скріпила ту постанову Смагина своїм тожсамим приговором.

Олександер, виїхавши з Хамутця, був страшно вражений такими подїями, як зрада товариша Смагина і свого народу; до сього ще лучилась та непевна будуччина, щó ждала його, як кара від жандармів за боротьбу, за правду. Придавлений психічно, стережений що хвилини місцевими поліциянтами, а до того хорий фізично, Олександер став помалу занепадати духом і гаснути тїлом... Хороба його збільшилась, і нарештї перейшла в сухоти, а сї в грудню 1895 р. принесли за собою і смерть.

Коли ховали Олександра, то, кажуть, плакав народ... І не диво: мабуть не один з товаришів пролив пекучу сльозину, почувши про смерть тієї людини, щó серцем була чиста, мов янгол, і з котрого приходило ся дїлити багато й горя, багато й радощів...

Дорогий брате, дорогий друже! З слїзми на очах я кажу останнє „пращай!“, але твоя, скажу, навіть сьвята душа буде до віку жити між нами, твоїми товаришами, і нагадуючи нам про колишнї сїрі днї, та навертаючи на очи сльози, разом з тим подавати ме нам бадьорости у тій справедливій борнї за волю, котрої щирим оборонцем ти являв ся до останньої хвилини свого короткого життя!...

І. Січовик.

ОПОВІСТКИ і КРИТИЧНІ ЗАМІТКИ.

Абу Каземові капцї. Арабска казка. Переробив Іван Франко. Виданє Руского Товариства Педаґоґічного, ч. 47. — Львів, 1895 р. 92 стор. 16⁰. Цїна 20 кр.

Хоча ця книжка призначена видавцями для дїтий, але вона належить до творів того розбору, які дуже злюбки прочитають ся і дорослими людьми. Високий несумнївний Франків талан, признаний уже й поза границями нашого краю, поклав свою блискучу печать і на тім нїби дитячім писанню.

Тема казки про Абу-Касимові[1]) пантофлї — арабська. Єсть переклад російський, мало кому зрештою звісний: „Старыя бабуши Абу-Кассема“ (в „Сынѣ Отечества“ 1850, т. III, кн. 5, ст. 44—48); др Франко користував ся певне нїмецьким. Зміст Франкової обробітки от який: В гóродї Багдадї, за часів халїфських, жив дуже скупий багатир Абу-Касим, щó торгував пахощами. Вбирав ся він злиденно, наче який старець, а вже-ж найбридше було дивитись на його „ветхі“ шкарбани-пантофлї („капцї“ — по-галицьки), і їх знав цїлий Багдад.

Тожто мир увесь зглядав ся,
Як в них Касим прокрадав ся
Вулицями на базар,
Як потів бідак і сапав,

[1]) Єк я скрізь писатиму замість неправильного „Каземові“.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-14 16:14 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112118004198
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ноги тяг, що ледво шлапав,
Мов за кару кайданяр.

Капці тії так всї знали,
Так їх часто споминали,
Що прислівєм стались в мить:[1])
Як тяжке щось мав хто в гадці, —
„Се як Касимові капці,
Сего я не втну зробить...“ (ст. 6).

Познайомивши нас таким способом з героєм оповідання, др Франко додає:

Слухайте-ж, як доля-ненька
Тими капцями злегенька
Скоботать його взяла,
Поки всї гидкі й болющі
Злих привичок шкаралющі
Потрощила й розмела.

Думаємо, що з технїчного погляду оцей уступ дуже не до речі, бо на́ що заздалегідь сповіщати читача про те, що буде далї? Коли автор так робить і підказує читачеви конець своєї повісти, то той уже не так цікавити меть ся, і виходить, що автор сам собі шкодить. А в тім, то є така епічна манєра: завчасу оголошувати читачеви чи слухачеви, про що казати меть ся далї... (Пор. „Зорю“ 1896, ст. 273, стовп. 3-їй). Але читаймо „Капці“ далї. Якось-то пощастило Абу-Касимови покупити страх якою дешевою цїною на лїцитациї цїлу бутлю дорогоцїнного рожевого олїю. Радїючи на такий зиск, пішов він до лазнї, щоб помити ся, а там жартовливий його приятель узяв тай поставив його славутні капці коло одежі Багдадського суддї, що теж мив ся тодї в лазнї, а судиїні гарні нові папуші поставив коло одежі Абу-Касима. Той змив ся, зачав одягати ся, побачив нові папуші тай подумав, що то йому приятель дарує їх; взув він їх на себе і пішов під веселою думкою до дому.

Вже до дому доходив.

А в тім крики його гадку
Перервали: „Дядьку! дядьку!
Зупинїть ся! Стійте, гов!“
Став мій Касим, озираєсь, —
Се хлоп з лазнї наближаєсь,
Весь задиханий прийшов.

— „Дядьку Касим! Аллах з вами!
А там в лазнї пан за вами,
Пан якийсь знатний питав.
Конче хоче вас пізнати.
Се мабуть купець багатий,
Бо нас двох по вас післав“ (ст. 17).

Не прочуваючи собі біди, Абу-Касим вернув до лазнї, а там угнїваний суддя мало не засадовив його до вежі і здер собі з нього багатого хабаря. Розсерджений на капці, Абу-Касим звязав їх, напхав важким камінюччем і кинув у Тігр. Рибалки ловили небавом рибу тай витягли капці. Вони впізнали, що це — добро Абу-Касима, і один побіг тай пожбурив йому капці в вікно.

Не злякавсь так Йона того,
Як його з судна морського
В морську кинули глубінь;
Не в таке впав остовпінє
Беда, як мертве камінє
Прорекло йому: „Аміпь!“

Не такий Філїстимлянів
Страх напав, як стовп той грянув,
Що звалив слїпий Самсон, —
Як злякав ся Абу-Касим,
Коли брязком, стуком разом
Вдарило йому на сон (ст. 26).[2])

[1]) Коли всї так часто споминали капці, що через те вони стали ся прислівєм, то виходить, що прислівєм вони стали ся зовсїм не в мить, а потроху, за довгий час. Бажалось би, щоб, як доведеть ся авторови друкувати свою казку вдруге, то щоб він виправив оцю стилїстичну тай льоґічну хибу.

[2]) Таких широких епічних порівнань у Франка дуже багато.

А сулїя з рожевою олїєю, що́ стояла була на вікнї, розбилась, і в хатї потекло пахуще море. Абу-Касим, з одчайної лютости, захотїв спалити кляті капці, але-ж вони — звісно, мокрі — не горіли. Поклав він їх на даху (плискім, як воно звичайно водить ся на Сходї), щоб обсохли. А там, на його лихо, собачня заходила ся грати ся з капцями. От як гарно й живо списує Франко собачі забави:

Здибали ось пан-Багдадцї
Абу-Касимові капці,
Що́ там сохли на дасї:
Всї над ними поставали,
Головами знай кивали,
Мов над карпом у вівсї.

Поставали тай не знають,
Що з тим зьвірем дїять мають,
Далї гаркли! „Дзяв! дзяв! дзяв!“ —
Зьвір сидить, немов колода.
Пси міркують: „Ось пригода!...“
Вже один за вухо взяв.

Гаркнув, тягне — годї рушить!
Ба вже другий зуби сушить,
Капця торгає за ніс.
Тут і иньші скоком, скоком,
Хто встиг прямо, а хто боком —
Гей до капців, щоб їм біс! (і т. д., ст. 34—36).

Догулялись до того, що капці гепнули на землю. Саме тодї йшла коло Абу-Касимової господи старезна бабуся і несла на руках внучечку.

...Задивила ся небога,
Як зчепились два вози:
Конї шарпають та рвуть ся,
Візники трохи не бють ся,
А пани кричать: „вези!“

Стала баба, всьміхаєть ся,
Щось їм радить збираєть ся,
А дитя держить в руках.
В тім гар-гар, гур-гур почулось,
Щось страшне таке метнулось,
Мов увесь звалив ся дах (ст. 37).

Капці забили дитину на смерть. Баба репетує, ґвалтує; звідусїль збігаєть ся народ; гукають Абу-Касима, щоб вийшов із хати.

Вийшов, мов на суд злочинець...
Гнеть[1]) якийсь там челядинець
Здоровенний, мов ведмідь,
Хап його за руку живо:
„Ось де, пане, ось те пиво,
Що ви вспіли наварить!“

І притяг його до баби,
Абу-Касимові лаби
Її кровю обмазав.
— „Бачте! Бачте кров невинну!“
Потім вбитую дитину
В руки Касиму поклав.

— „Нате, пане, попестїте!
Або хоч собі зваріте!
Саме добре у окріп.
Певно сего ви бажали,
Як ті капці заставляли,
Мов на вовка в лїсї сліп“ (ст. 39).[2])

Потягли Абу-Касима до суддї. Мудрий судець стягає з нього собі двісті піястрів, та бабцї двісті піястрів, та присуджує одружити ся з нею, „щоб її не вигас рід“. Абу-Касим розплатив ся, хотїв був піти геть, та за ним і його бабка побігла.

Вся розпатлана і боса
І брудна, і кривоноса,
В роті чорні зуби два,

[1]) = швидко, як стій.

[2]) „Сліп“ [род. „слепу“] — яма на зьвірів.

Generated on 2015-08-14 16:14 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112118004198
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Руки мов граблї худії,
Щоки мов та грязь сїдії,
А голосить мов сова.

Оттака-то краля мила
Абу-Касима вчепила
Наче грішну душу кат:
З ним під руку забираєсь,
Примитяєсь, усьміхаєсь,
Мов він муж її чи брат:

„По що так мене волочиш?
Чи втекти від мене хочеш?
Чи забув, як випав суд?
Коли любиш, люби дуже,
А не любиш — не жартуй же,
Сплату дай мінї ось тут!“ (ст. 46 і 47).

Щоб відзволитись від бабища, Абу-Касим мусїв дати відчіпного триста піястрів:

— „Бий тебе суха коцюба,
Ти красавице безгуба!
Нá отсе та подавись!
Нá добро моє, натїш ся!
Шнур купи собі й повісь ся,
Лиш від мене відчепись!“ (ст. 48).

Думаючи, що в капцях завелась нечиста сила та там сидить грішна душа, Абу-Касим в ночі пішов на цвинтар, закопав їх у землю, помоливсь над ними. На його лихо вартовий постеріг, що в ночі хтось поравсь і копавсь на кладовищі. І от:

Вартовий сказав Селїму,
А Селїм знов Ібрагіму,
А від сего чув Ахмет,
Від Ахмета дїд та баба,
А від сих цїла громада,
Сей нечуваний предмет (ст. 54).

Пішла чутка, що на цвинтарі чарівник закопав незлїченні скарби й заворожив їх. Довідались, що то був Абу-Касим. Знов його до судді на допит:

— „Як зовеш ся?“ — „Абу-Касим“.
— „Чим жиєш ти?“ — „Хлїбом, мясом...“
— „Люди, чуєте? Блюзнить!
Хлїб тя тясо він вживає,
Ласки-ж божої не знає,
Щó живими нас держить!“ (ст. 59).

Скінчила ся розправа на тому, що з Абу-Касима здерли ще пятьсот піястрів (остатні гроші, які були в нього) і вернули йому капці. Бідняка з усїх тих пригод зачав потроху аж божеволїти. Він подавсь аж за рогачку і несподївано побачив озерце; туди він і вкинув свої нещасливі капці. Але то було таке озерце, з якого йшла вода водопроводом до Багдаду. Капці заткнули водопроводови дїрку, і в Багдадї не стало води. Народ счинив великий бунт. Нарештї майстри пішли до озерця, побачили в чім дїло і переказали народови. То народ мало не розірвав Абу-Касима, á суд для кари звелїв сконфіскувати його хату, після чого Абу-Касим зостав ся старцем. І зробило ся з ним чудо: зрозумів Абу-Касим, щó досї жив він не по правдї Божій, бо він досї дбав про гроші, про багацтво, кривдив бідних і голих, думав, що в багацтві — щастє, аж тепер побачив, що як стій людина може збіднїти і все втеряти, за власність свою нїхто ручитись не може, і тільки чистая самозадоволеная душа є такий скарб, якого вже нїякісїнькі можновладцї видерти не можуть. І зачав він гаряче цїлувати свої капцї, щó навели його на спасенний шлях, і обрік ся носити їх для покути на плечах цїле своє життє; а люди казали, що він десь певне здурів. Після того Абу-Касим зробив ся дервішем-юродивим („меджзуб“) і вів сьвяте життє.

Довго він прожив щастливо Бозї,
Вмер десь голий у сердозї,
З капцями його затим
По-жебрацьки й поховали,
Споминали, величали —
Він турецьким став сьвятим (ст. 92).

Остатня стрічка це вже lapsus calami, бо яка-ж там туреччина з Багдаду, особливо за халїфів! Та ми простїм авторови цей lapsus, що для нашого простого народу все мусульманське є заразам і турецьке.

Отакий зміст Франкової поеми (бо це не казка, а гарна поема). Ми силували ся переказати її як найкольоритнїйше, тільки психольоґічної обробітки оповідання так і не змогли переказати; — треба читачеви самому прочитати поему і самому відчути, як одне лихо за другим приголомшує гордий дух багатиря і поволї доводить його до божевілля або до юродства. Ясне дїло, що Франків твір може вважати ся цїлком самостійний. Автор позичив з арабської казки самісїньку фабулу. Він її прибрав у прекрасну поетичну форму, надав їй великого драматичного і психольоґічного інтересу, закрасив іще й гумором, і збудував на непретенсиональній чужій фабулї самостійний твір, високо естетичний, високої художницької вартости.

А Кримський.

[Конець буде].

Справозданє дирекциї ц. к. академичної ґімназиї у Львові за шкільний рік 1895/96. Накладом фонду наукового. — У Львові, 1896 р. XXXII+55 і нен. стор. 8°.

Справозданє дирекциї ц. к. II. ґімназиї в Перемишли за рік шкільний 1895/6. Накладом фонду краєвого. — В Перемишлї, 1896 р. 72+55 і 3 нен. стор. 8° з картою.

Повисші справозданя стверджують факт, що обидві наші повні ґімназиї у Львові і в Перемишлї [в Коломиї є доперва пять кляс] заєдно розвивають ся. Цїкаво проте буде зазнайомитись блисше з датами і подробицями в них поданими.

Завважати треба, що обидва справозданя обіймають часть урядову і наукову. Приглянемо ся першій.

В львівській руській ґімназиї всїх учителїв предметів обовязкових було 30, з того 13 так зв. суплєнтів. З кінцем р. шк. 1894 було клясифікованих 417 учен., з початком р. шк. 1895/6 вписалось 480, а при кінци позістало 427; з тих одержало першу клясу з відзначенєм 28, а першу 301. Оплата шк. виносила в I піврочи 1960 злр., в другім 2380 злр.; вступні такси 281 злр. 40 кр., датки на наукові прибори 492 злр., такси за дуплїкати сьвідоцтв 14 злр. Стипендистів було 22, котрі пібрали разом 2952 злр. 50 кр. З вписаних учеників було обряду грецько-катол. 473, а римсько-кат. 7. (Жиди до наших ґімназий зовсїм не записують ся). Наймолодші школярі родились в р. 1885, а найстарші в р. 1868. Приміщенє мали в інститутї руського товариства педаґоґ. 45 [з тих 4 безплатно], а в ставропигійській бурсї 18; в бурсї „Народ. дому“ діставало їду 11, в інтернатї Воскресенцїв 2, а Towarzystwo przyjaciół uczacej się młodzieży давало безплатно від $^{1}/_{12}$ 95 до $^{15}/_{3}$ 96, з виїмкою недїль і сьвят, 30 ученикам обіди. Головно-ж опікувалось убогою молодїжию товариство „Руслан“, засноване на підставі статуту затвердженого намісництвом 11. марта 1894 ч. 16231 з річною вкладкою 1 злр. Доходи згаданого товариства виносили в 1896 р. 1412 злр. 9 кр., розходи 586 злр. 62 кр. [з сего запомоги на убранє, їду, лїки і закупно книжок 412 злр. 95 кр.]. Бібліотека учителїв мала з кінцем р. шк. 1896 нумерів 3223, томів 5123, зошитів 4418, таблиць 30, взагалї 9571 штук; з часописей передплачувано для неї між иньшим Правду, Дзвінок, Учителя, Зорю і Кієвск. старину. — До екзамену зрілости в червни с. р. сїдало 37 абітурієнтів, з котрих признано зрілими 30.

З нашого письменства були в руській мові між иньшими отсї теми до завдань письменних у висших клясах 1) Які обставини вплинули на розвій руської лїтератури в XVI віку? 2) Андрій і Василько в оповіданю Марка Вовчка „Два сини“. 3) Причини повстаня богатої устної словесности у Русинів. 4) Лїричні моменти в думах. 5) Річ про значінє Івана Котляревського. 6) Ідеали, в яких Шевченко видить щастє чоловіка. 7) Вплив устної словесности

Generated on 2015-08-14 16:14 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112118004198
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ОПОВІСТКИ і КРИТИЧНІ ЗАМІТКИ.

Абу Каземові капці. Арабска казка. Переробив Іван Франко. Виданє Руского Товариства Педаґоґічного, ч. 47. — Львів, 1895 р. 92 стор. 16⁰. Ціна 20 кр. *[Конець.]*

Дуже ориґінальною робить поему Франкову ще одна риса. Франкова поема дуже жива і плястична для нас через те, що автор, малюючи життє арабське, з'умів до ладу покористуватись образами і порівнаннями руськими. Подивіть ся, на приклад, на отого хлопа з лазні, що біжить і гукає на „дядька“ Абу-Касима, або подивіть ся на тую бабу, що підморгує Абу-Касимови і каже: „коли любиш, люби дуже, а не любиш — не жартуй же“, або згадайте, як розповсюджуєть ся в Багдаді сплітка і як нарешті довідуєть ся про новину

Від Ахмета дід та баба,
А від сих ціла громада.

— „Де це все діеть ся?“ — спитаєте ви: — „адже в Багдаді?“ — А певне, що в Багдаді. Тільки-ж, не вважаючи на Багдад, ви мимохіть почуваєте, що

„Тут руський дух, тут Руссю пахне!“

Таки так! Франко, хоч сам відхрещуєть ся від націоналізму, є таки писатель щиро малоруський, щиро національний, — може навіть і проти своєї волі, а таки щиро національний! Через те, малюючи життє східне, він показує його нам крізь призму руську: таким способом ми увесь час почуваємо, що перед нами переходить не просто східне життє, а східне життє, описане щирим Русином, а через те Франків Багдад не є для нас чуже місто, а є в певній мірі наше рідне.

Але що значить талант! Всякі отакі руські подробиці не переходять у Франка границь міри і правди: вони не більш як порівняння, вони не осьвітляють східнього життя фальшивим сьвітлом, а лиш яркійше та виразнійше обмальовують нам ті східні типи і події, котрі зовсім таки скидають ся на наші. Може кому здавалось би, що з цього осуду треба вийняти два уступи:

Пан суддя вже в уніформі
З вартовим по всякій формі
Протокол як стій списав (ст. 56)....
....Щоб знав наших ласк exempla,
Без заплати такси й штемпля
Капці ті йому віддать (ст. 88).

Тут судова процедура, як що судити з термінів, очевидячки австрийська, а не східня, та іще неточність тут такая, що замість „улемської“ чалми (намітки) Багдадського суддю вдягнено в уніформ.[1]) Тільки-ж судецька чалма — це теж свого роду уніформ, а судові побори — чи звати муть ся вони „такси“ й „штемплї“, чи там якось інакше,[2]) в суті своїй вони всї одне і те саме; значить, коли наш автор Русин поплутав трохи східні і европейські терміни, то тут нема ще великого гріха (а тим паче, що підмінивши східні терміни на наші він через те саме заправив свою картинку міцною сатиричною сіллю). А вже-ж коли Франко торкнеть ся справді характерних рис східнього життя, то там ми не побачимо ніякісінького фальшивого сьвітла, а навпаки — глибоке розуміннє діла; і певне йому в таких випадках помагають не стільки його які-небудь ориєнтальні студиї, скільки його поетична зіркість і прозірливість! От, одно з найхарактернїщих явищ східнього життя-буття — дервішество — воно осьвітлено у Франка так, неначе-б він пильно вчитував ся в ціле дервішеське письменство. З дервішівських книжок (Саадія, Аттара, Джелялєддіна, Шеаранія і др.) можна побачити, що в повстанню східнього аскетизму найпершу ролю грають мотиви не релїґійні, а практичні, викликані поганими социяльно-економічними умовами східнього життя. Живе собі, приміром багата людина, тїшить ся роскошами сього-сьвітними, та як стій налетять на її хату Турки чи Монґоли, все зграбують і попалять, позабирають дїтий і жінку в неволю, — і зостаєть ся колишній багатир найбіднїйшою і найнещасливійшою людиною; коли-ж не налетять Монґоли, то є свій деспот-володар, і яка-небудь його примха зробить з чоловіком щось іще гіршеє, ніж татарське лихолїттє; а коли й від деспота сховаєш ся, то не сховаєш ся від усяких „валїїв“, „улемів“, усяких „кадиїв“ і иньчих здирщиків. І от обдертий, з'убожілий чоловяга зачинає розуміти, що найзручнїйш і найспокійнїйш для людини — зовсім не привязуватись нї до чого, не мати анї сім'ї анї власности, бо за все те треба що хвилини дріжати, бо все те може що хвилини згинути і завдати серцю тяжкого жалю; а вільний на цім сьвітї, під Дамокловим мечем, сам лиш аскет, бо сам лиш аскет не боїть ся нікогісінько, хоч би і найлютїйшого султана, і він може зневажливо (отак, як Гафіз про хана Тімура) питати ся: „Чи не оцю мою дранку цар у мене забере?“ До таких практичних міркувань прилучають ся у дервіша ще й релїґійні побудки, але то вже в нього річ підрядня, а найпервійше міркуваннє (оце-ж його добре вгадав Франко!) є от яке:

„Все моє добро дочасне,
Все, що я вважав за власне
В тих огнях мов труск спалив,
Щоб хоч на старії літа
Вільно міг я в сьвіт глядїти....“ (ст. 90).

Цю думку вимовляє Абу-Касим вже аж на кінцї оповідання, та Франко добре показав і у цілім оповіданню, як він до неї додумуєть ся ступінь за ступінем. Ориєнталїст може дати Франковій поемі заголовок: „Як люди стають дервішами?“ і, на скільки можна збагнути душу дервіша з дервішевських творів, мусить признати, що Франкова поема дає на виставлене питаннє відповідь зовсім добру тай виясняє розвиток дервішевської психіки як найкраще. Заразом, знов, поема Франкова повна високих, гуманних ідий вселюдських. Ми бачили також, що вона наскрізь реально-национальна....

А через усе те ми мусимо новий твір нашого письменника поставити з усїх поглядів високо і побажати, щоб наша публїка читала його як найбільше. Якже-ж він надаєть ся і до дитячого читання, то мусимо радїти, що Руське Товариство Педаґоґічне залїчило його до своєї бібліотеки.

Треба ще з похвалою зазначити й те, що „Абу-Касимові капці“ визначують ся пливким віршем і доброю мовою, дуже близькою до української. Недобре тільки, що часом нагуртовано декільки співзвуків разом, на пр., на ст. 57: „*з всїх*“, або на ст. 66: „*тим вперті́йш*“, або на ст. 91: „*покус всїх*“. Хоч таких випадків у Франка не багато, та ми повинні і їх витикати, бо наша мова для гармонїчного віршування така придатна, як жадна в сьвітї: адже коли якийсь звуковий комплекс робить ся важкий для вимовляння, то наша мова або вставляє між співзвуками який-небудь евфонїчний самозвук, або приставляє такий евфонїчний самозвук спереду слова (на пр. „із млином“), або обертає *в* на *у* (на пр. „*у*сїх“ зам. „*в*сїх“), або робить іще щось інакшеє.... Далї, недобре в віршах Франкових падають от які наголоси: „ко́ти“ (ст. 33, мн. ч. від „кіт“), „обмаза́в“ (ст. 39), „та́ки“ (ст. 71), „снїда́вши“ (ст. 69) і „в уха́х“ (ст. 75; тра або „в ву́хах“ або „в уша́х“). В області лексичній є девять або одинадцять слів таких, котрі треба вважати або за провінциялїзми або за польонїзми і котрих не зрозуміє більшина Українців: 1) „*Сліп*“ (польськ. słopiec) — яма на зьвірів (ст. 40); 2) „мав на него *пік*“ (ст. 42) — се-б то був упереджений, пор. поль. „coś go piknęło“; 3) „з добра-*длива*“ (ст. 50) — ? може бути, тут треба „з добра-дива“ (= несподївано)? — 4) „*пізьма*“ (ст. 50) — ненависть; 5) „обарінок“ (ст. 59) — це польське obarzanek, а на Вкраїнї говорять або „калач“, або „крендель“ (як по-рос.); 6) „*стижбитись*“ (ст. 57) — ? може „згуртуватись“? у М. Вовчка (т. III, ст. 29) є „тичба́“ і певне значить „натовп“, а в „Преданіяхъ“ Драгоманова на ст. 258-ій є „тїжба“, але це якісь дуже рідкі слова; 7) „бийте *плазом*“ (ст. 60) — Українець зрозуміє це так, що треба бити плазуючи, повзучи, а вже-ж Франко хотїв сказати запевне не те: у нього „плаз“ має значити або „палиця“ (пор. „Pokucie“ Кольберґа I, 195), або „тупий кінець шаблї“ (польське „uderzyć płazem“); 8) „*звори*“ (ст. 71) = гірські тїснини, яри: 9) „і вже жде *розжертих* куп“ (ст. 81) — се-б то розлютованого стовпища: по-польськи „rozzarty“ зна-

[1]) Правда, і на Сході за халїфських часів було щось близьке до уніформів (мундирів), ще за Мотевеккіля (846—861), але-ж тая одежа була тільки для военних. Див. Ібн-Хельдун, III, 275.

[2]) За халїфських часів „штемплї й такси“ звались би „мокуе“. Ібн-аль-Есїр, V, 44.

Digitized by Google
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-08-14 16:20 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112118004198
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

чить „лютий“, а для Українців це слово значити ме тільки „пожертий“ або „розшарпаний“, і навряд чи згадає він, що і в нього є вираз: „розжерти ся на кого“ (рос. „взъѣсться“). Окрім цїх девятьох слів зазначмо ще два, котрі хоч трапляють ся і на Українї, та мало кому зрозумілі, а саме: 10) „*просиливши* на дрючок“ (ст. 62) — се-б то „настромивши“ або „зашморгнувши“ (Українцї кажуть: „всиляти нитку в голку“) і 11) „*труск*“ = хмиз, хворост; останнє слово у нас зовсїм таки рідке. Слово „псóти“ (пустоти, ст. 33) має в Українців комічне значіннє. Завважмо ще як небажані: „дусить“ (ст. 80) зам. „душить“; „тисяч“ (ст. 73) зам. „тисяча“; „*оé* збирати олїй?“ се-б то „*куди* (у віщо) збирати?“ (ст. 28). Помилка проти руського синтаксису: „нї не кинеш“ зам. „анї кинеш“ або просто „нї кинеш“ (ст. 50). — Оце й усї прогрішення Франкові проти мови, тай то половину їх або дві третинї можна навіть не вважати за прогрішення, і ми їх зазначуємо тільки для того, що може автор при другім виданню свого твору захоче узглядпити уваги українського читача.

На останцї заявимо своє невдоволеннє з тієї перекрученої форми слів і ймен власних, яку ми стрічаємо в „Абу-Касимових капцях“. Звісно, що сам Франко багато читає східних перекладів, ото-ж можна напевне сказати, що перекручуваннє чужоземних слів іде не від нього, а від видавців.[1]) І виходить чиста сьміхота. Єсть, на пр., арабське імя „Касим“ і воно у Франка на ст. 59-ій ще доволї добре написано „Кассім“, та скрізь деинде перекручено вже на „Казем“. А слово „казем“ по-арабськи значить „поганець“! Або от: єсть таке арабське слово „халїф“, і значить воно „намістник“ (Мохамедів намістник), — отже-ж видавцї (ст. 1, 76 і 91) переробили його на „калїф“, а по-арабськи так зветь ся „кошик для фінїків (дактилїв)“! На ст. 76-ій друковано „мечет“ (церква мусульманська); так воно зовсїм добре і так говорять усї Українцї, — та на ст. 92-ій уже читаємо не „мечетами“, а „мошеями“. По-арабськи „мошея“ значить „бридка, невродлива жінка“. Ну, ще нехай Нїмцї говорять собі „Moschee“, бо їх до цього слова привязує істория їхньої мови, — а нас щó привязує? істория? чи що? Перечитайте „Алькоран“ І. Голятовського або його „Лебедь“, то й там не знайдете ніякісїньких „мошей“, а й тепер нїхто цього слова не зрозуміє, коли не знає нїмецької мови. Згадаймо ще про „Музулман“: Українцї зовсїм правильно кажуть: „Мусульмани“ (= покірні Богови), а видавцї „Капців“ не могли не переробити цього слова на „Музулмани“ (= „кривдителї“)! Я-ж кажу, що чиста сьміхота тай годї!

Та нї! Тут не тільки сьміхота, тут і сумувати варто. Адже Галичани перекручують не самі східні слова, а й західні: французькі та анґлїйські. Українцї звичайно або самі знають европейські мови, або користують ся російськими книжками, і через те пишуть і вимовляють европейські ймення так, як слїд: як вони вимовляють ся на Заходї. А Галичани здебільша не знають французької та анґлїйської мови, через те на пр. замість „Майн-Ріда“ пишуть „Мін-Рейде“ і т. и., та ще й українські писання силують ся виправляти на отой самий кумедний лад! Тільки в радикальних виданнях нема отих перекручувань, а скрізь деинде кишать „Мін-Рейде“ і т. и. І після того чи-ж диво, що сторонні люди, побачивши якийсь галицький друк, де стрічають ся західні слова та ймення власні, тільки регочуть ся та аж за боки хапають ся? Чи-ж диво, коли вони після того кажуть, що таким, котрі навіть західнїх мов не знають, тільки й зостаєть ся, що тримати ся десь-там у хвостї Росиї та дякувати Богови за таке щастє, бо на більшеє вони (се-б то ми), мовляв, і не здатні?! Наше бідне письменство і так має безлїч ворогів і висьмівателїв, — то на що-ж нам давати привід чужим людям докорять нам іще й неосьвіченостю?

А. Кримський.

[1]) Колись я сам мав нагоду друкувати дещо, переложене із східнього, в „Дзвінку“ і добре памятаю, що хтось повиправляв мінї східні слова на кумедний спосіб.

ХРОНІКА.

* Вже появив ся ілюстрований календар „Просьвіти“. Крім сего видало товариство працю дра К. Левіцького п. з. „Про права руської мови“. Окладинку календаря украшає нова, дуже гарна вінєта, нарисована нашим артистом М. Івасюком.

* Ілюстрованого „Кобзаря“ Т. Шевченка з текстами українським і московським вийшов в Петербурзї випуск III-ій і коштує 1 карб. 50 коп. Всї три випуски разом коштують 3 карб. без пересилки почтової.

* Професор черновецького університету др Альфред Гальбан видав саме тепер в Берлинї найновійшу свою працю [135 стор. 8⁰] про історию нїмецького права на Подїлю, Волинї і на Українї.

* Кінчить ся друковати „Американський календар“. Буде се, як звіщає „Свобода“, величезна книга з портретами „церквів, плебаній і найславнїйших руських патриотів“. Коштувати ме 50 цнт. Можна буде дістати у: Rev Nestor Dmytriw, M. Carmel, Pa.

* Перший випуск творів Ю. Федьковича вийде коштом ред. „Буковини“, яко безплатна премія для цїлорічних передплатників, з кінцем сего року. Всїх томів буде пять і вони містити муть всї твори Федьковича: поезиї, оповіданя, драматичні твори, нїмецькі твори поета і наукову працю про Федьковича. Виданє буде научне, повне.

* Видїл „Просьвіти“ ухвалив друковати яко книжочку за падолист с. р. історичну повість „Косове поле“ в перекладї Лопатинського.

* Щоби зарадити бракови уступів про Буковину в шкільних книжках, поручила за ініциятивою мінїстерства просьвіти і дирекциї накладу шкільних книжок буковинська краєва шкільна рада професорам Л. Семигиновичеви і дрови Р. Кайндлеви уложити відповідні уступи історичного і ґеографічного змісту для читанок.

* Наукове тов. ім. Шевченка одержало з мінїстерства просьвіти запомогу на р 1896 в сумі 2 000 злр. [о 500 злр. більше як на р. 1895] на наукові видавництва.

* Друкарня „Руської ради“ в Чернівцях, котра досї мала право друковати тільки „Буковину“ і свої власні видання, дістала тими днями необмежену концесию на всякі роботи друкарські.

* Стан фонду будови руського народного театру у Львові, перехованого в товаристві „Просьвіта“, виносив з днем 10 н ст. жовтня с. р. разом 25.601 злр. 56 кр., з чого „Просьвіта“ зібрала 16.474 злр. 66 кр., а комітет 9.126 злр. 90 кр.

* Головний видїл „Просьвіти“ розписав конкурс на три премії з фундациї ім. Стефана Дубравського по 90 злр. за написанє найлїпшої популярної розправи в мові руській з історії, ґеографії, етнографії, економії політичної, господарства або права, а з огляду на заявлене тепер бажанє фундатора передовсїм за розвідки „о лїченю чоловіка“ і „о плеканю садовини і ярини“. Працї треба присилати на адресу „Просьвіти“ до кінця сего року.

* На памятник Котляревському не стає ще 7.000 карб. К. Білиловський подарував на сей памятник чистий дохід з альманаха „Складка“. Полтавцї хочуть видати у столїтні роковини Енеїди альманах, і задля того мають звернутись в тій справі до всїх як українських, так і галицьких письменників.

Василь Лукич.

БІБЛЇОҐРАФІЯ.

Подає **Василь Лукич.**

а) книжки.

Дещо про луки, пасовиска і пашу написавъ Володимиръ Ххопецкій. [Книж. тов. „Просьвіта“ Ч. 196 а 9 за 1896 р]. — У Львові, 1896 р. 49 і 1 нен. стор. 16⁰. Цїна 12 кр.

Шематизмъ Всечестного Клира гр. кат. Митрополитальнои Львôвскои архіепархіи на рôкъ 1896. — У Львові, 1896 р. XVI + 227 стор. 8⁰.

Шематисмъ всего клира греко-католического епархій соединеныхъ Перемыскои, Самборскои и Сяноцкои. На рôкъ отъ Рожд. Хр. 1896 р. — В Перемишлї, 1896 р. XXXII + 418 стор. 8⁰.

Pid Krestom. Molytwennyk dla Rusyniw Katołykiw. — В Перемишлї, 1896 р. З друкарнї С. Пйонткевича. 378 + 6 нен. стор. 16⁰.

б) періодичні видання.

Житє і Слово. [Рік III. Книжка III. За вересень 1896 р. 157—240 стор. 8⁰]. Зміст: Зміна системи, Ів. Франка. Сапфо. драм. картина Л. Старицької-Черняхівської. Нарис історії віри в чорта, С. К-ого. Наш альбом: Із Сибіру I—II, П. Граба. Сонети I—II, У. Кравченко. Зівяле листє V—VII, І. Франка. До штундового релїґійного руху. Ол. Срібного. Остатні хвилї засудженого, опов. В. Загайкевича. До історії 1848 року: I. Jak świat światem... Лист Гр. Шашкевича до Юл. Ал. Камінського. Вісти з Росиї, Spectator-а. Критика і бібліоґрафія: XIV. Російський народник і єго критик, Ів. Січовика. Увага Ів. Франка. Роберт Бернс, Кароли Федерна. До історії „нової ери“, М. Павлика. Лист Вол. Барвінського до Ів. Озаркевича з р. 1882.

Передплата платна з гори виносить: З додатком „Словар російсько-український“: на цїлий рік 8 злр., [для заграницї 16 рублїв або 32 марок]. — Без „Словаря“: на цїлий рік 6 злр., [для заграницї 12 рублїв або 24 марок], на пів року 3 злр., на чверть року 1 злр. 50 кр. — Одно Ч-о коштує 30 кр.

Редактор части літературно-наукової: Василь Лукич. **За редакцию відповідає: Кость Паньковський.**

Видає **Наукове Товариство ім. Шевченка.** **З друкарнї Наукового Товариства ім. Шевченка — під зарядом К. Беднарського.**

Generated on 2015-08-14 16:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112118004198
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN